

Nr 153.

Kungl. Maj:ts nådiga proposition till riksdagen med förslag till lag om ändrad lydelse av § 2 mom. 1 och 2, § 5 mom. 3 och 4, § 6 mom. 1 och 4, § 7, § 8 mom. 1 samt §§ 9—11 i lagen den 24 maj 1895 angående skyldighet för kommuner och enskilda att fullgöra rekvisitioner för krigsmaktens behov; given Stockholms slott den 4 april 1916.

Under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över lantförsvarsärenden för denna dag vill Kungl. Maj:t härmed föreslå riksdagen att antaga bifogade förslag till lag om ändrad lydelse av § 2 mom. 1 och 2, § 5 mom. 3 och 4, § 6 mom. 1 och 4, § 7, § 8 mom. 1 samt §§ 9—11 i lagen den 24 maj 1895 angående skyldighet för kommuner och enskilda att fullgöra rekvisitioner för krigsmaktens behov.

De till ärendet hörande handlingar skola tillhandahållas riksdagens vederbörande utskott; och Kungl. Maj:t förbliver riksdagen med all kungl. nåd och ynnest städse välbevågen.

GUSTAF.

B. B. E. Mörcke.

Förslag

till

Lag om ändrad lydelse av § 2 mom. 1 och 2, § 5 mom. 3 och 4, § 6 mom. 1 och 4, § 7, § 8 mom. 1 samt §§ 9—11 i lagen den 24 maj 1895 angående skyldighet för kommuner och enskilda att fullgöra rekvisitioner för krigsmaktens behov.

Härigenom förordnas, att § 2 mom. 1 och 2, § 5 mom. 3 och 4, § 6 mom. 1 och 4, § 7, § 8 mom. 1 samt §§ 9—11 i lagen den 24 maj 1895 angående skyldighet för kommuner och enskilda att fullgöra rekvisitioner för krigsmaktens behov skola hava följande ändrade lydelse:

§ 2.

1. Genom rekvisition må anskaffas eller tagas i anspråk:
 - a) kvarter för trupper med befäl och vederlikar samt för andra, som äro vid krigsmakten anställda eller för dess räkning använda; stallrum för *kreatur* ävensom *upplagsplats och* plats under tak i befintliga byggnader för materiel och andra effekter;
 - b) mat i kvarteren för den i a) omförmälda personal samt foder åt *kreatur* ;
 - c) fartyg, båtar och andra farkoster, med eller utan bemanning och materiel;
 - d) anspann med eller utan fordon, *kreatur* , fordon, sadel och seltyg, automobiler (motorcyklar), lokomobiler, velocipeder, skidor, sparkstöttingar och snöskor, allt med erforderligt tillbehör, så ock personal för nämnda transportmedels skötsel samt materiel och personal för reparation av desamma;
 - e) vägvisare, budbärare, arbetsmanskap, materialier, verktyg och redskap för tillfälliga för krigsändamål erforderliga väg-, bro-, förbindelse-, befästnings- och andra arbeten jämte till sådana arbeten nödig mark samt byggnader och verkstäder;

f) proviant och foder jämväl under andra förhållanden än de i b) avsedda, ävensom slaktdjur;

g) bränsle och lägerhalin för trupper i kvarter, läger eller bivack;

h) förnödenheter för drift av kraft- och andra maskiner och värmeapparater av alla slag, såsom vatten, elektrisk ström, bränsle, smörjämnen m. m.;

i) erforderliga materialier för utrustning av *fartyg*;

k) vård hos befolkningen för sjuka och sårade människor och *kreatur*;

l) annat, som kan behöva undantagsvis genom rekvisition anskaffas, såsom beväpnings- och utrustningspersedlar, läkemedel och sjukvårdsmateriel, ammunition, krut, dynamit och andra sprängämnen, ävensom till biträde erforderlig personal.

2. Genom rekvisition må ock tagas i anspråk:

a) järnvägar, *ballonger*, *flygmaskiner*, *luftskepp*, kanaler, slussverk, *lastbryggor*, *kajer*, *lyftkranar* och andra dylika transportanordningar eller *fortskaffningsmedel*, telegraf- och telefonanläggningar, kraftanläggningar, *kvarnar*, *bagerier*, *slakterier*, tryckerier, litografiska anstalter samt andra *industriella anläggningar och verkstäder*, allt med eller utan tillhörande maskinell utrustning, ledningar, bränslefförråd och andra materialier, verktyg, redskap, övriga inventarier, materiel och personal; ävensom lokaler, jämte befintlig inredning, att användas till bostad för personal, till uppställande av *kreatur* eller till upplag, verkstad eller industriellt bruk;

med skyldighet för innehavaren av rekvirerad anläggning, verkstad eller lokal att, i den mån det påkallas, tåla eller vidtaga förändring eller *förflyttning* i avseende å dess inredning eller utrustning;

b) rullande och annan materiel för järnvägar och fältbanor samt maskiner av alla slag med eller utan erforderlig personal, ävensom telegraf-telefon-, kraftlednings-, ballong-, flygmaskins-, luftskepps- och belysningsmateriel.

§ 5.

3. Kvarter för människor, stallrum för *kreatur* samt, i mån av behov, plats under tak för materiel och andra effekter lämnas utan betaltning.

Pågår inkvartering under så lång tid, att särskilda kostnader och *avsevärda* olägenheter därigenom åsamkas vederbörande kvartervärd, må dock ersättning utgå med belopp, som *prövas skäligt*.

4. Mat, som lämnas i kvarteren, skall vara efter ortens sed.

§ 6.

1. *Då i annan ordning, än för kronoskjuts finnes föreskrivet, anspänn med eller utan fordon på rekvisition lämnas, utgår ersättningen efter kördag, beräknad till högst 10 timmar.* Begagnas anspänn endast fem timmar eller mindre, utgår ersättningen för halv kördag.

4. För den skada eller betydligare försämring, som å djur eller fordon bevisligen uppkommit under begagnandet utan ägarens eller formannens förvållande, är ägaren berättigad till full ersättning. Tages anspänn med eller utan fordon i anspråk för längre tid än fyrtioåtta timmar eller för oviss tid, skola *dragare*, åkdon och selytg värderas vid inställelsen. Har sådan värdering icke då kunnat ske, bör den så snart som möjligt därefter verkställas.

§ 7.

1. Ägare till enskild järnväg, som genom rekvisition tages i anspråk, vare pliktig att å järnvägens vagnar anordna nödig inredning för fortskaffning av trupper och krigsförnödenheter.

2. Militärtransporter betalas efter fastställd taxa eller de särskilda bestämmelser, som kunna för järnvägen vara gällande. Ersättning för järnväg, som eljest i sin helhet eller till viss del för krigsändamål tages i anspråk, likasom för järnvägsmateriel lämnas i förhållande till den tid, varunder järnvägen eller materielen varit ägaren avhänd, samt den skada eller betydligare försämring densamma lidit.

3. Enligt de i mom. 2 angivna grunder utgår jämväl ersättning för användandet av övriga i § 2 mom. 2 upptagna föremål för rekvisitionsrätten, *i den mån ej annorlunda i § 8 mom. 1 sägs.*

4. *För försling av rekvirerade varor till avlämningsplats så ock för återförsling av egendom, som efter begagnandet återställles, utgår ersättning efter de grunder, som i § 6 nämnas.*

§ 8.

1. Då tomma eller obegagnade hus och byggnader, skogs- och hagar marker samt öppna obrukade fält enligt denna lag användas för militära ändamål, lämnas ingen annan ersättning än för därå bevisligen uppkommen skada. För begagnandet av andra byggnader och annan mark *ävensom av kraftanläggningar, kvarnar samt andra anläggningar och verkstäder* lämnas ersättning ej allenast för sådan skada utan ock, där ej begagnandet skett för ändamål, varom i § 5 mom. 3 sägs, för den för innehavaren förlorade avkastning eller hytta.

§ 9.

1. Å ersättning för varor och tjänstbarheter, som genom rekvisition enligt denna lag tagits i anspråk, skola, i den mån sådan ersättning lämpligen kan på förhand fastställas, i den ordning, som i §§ 10 och 11 sägs, upprättas taxor, vilka kungöras på sätt Konungen förordnar. Pris å arbete och varor, som upptagas i sådana taxor, skall däri bestämmas till fulla värdet vid tiden för taxornas upprättande. För vad sålunda i taxa upptagits skall ersättning utgå enligt taxan.

2. Där vederbörliga taxor icke upptaga pris å vad som genom rekvisition utgöres, skall, i den mån ej de förut i denna lag angivna grunder för ersättningens bestämmande äro tillämpliga, ersättning utgå efter fulla värdet vid tiden för rekvisitionen utgörande.

§ 10.

1. För upprättande av taxor, varom i § 9 förmüles, så ock för prövning och bestämmande av fordringsbeloppen för sådana utgjorda rekvisitioner, för vilka ersättning icke utgår efter behörigen fästställda taxor, skola i den ordning nedan stadgas tillsättas dels lokala värderingsnämnder, nämligen en för varje landstingsområde och en för varje stad, som ej i landsting deltagar, dels ock en värderingsnämnd för hela riket (riksvärderingsnämnd), med åliggande för nämnderna tillika att handlägga sådana övriga ärenden, som äga sammanhang med ersättning för utgjorda rekvisitioner eller för därunder uppkommen skada.

2. Riksvärderingsnämnden skall bestå av ordförande och fyra andra ledamöter.

Ordföranden och två andra ledamöter jämte ställföreträdare till nödigt antal utses för fyra kalenderår av Konungen. För utseende av övriga ledamöter skola kommerskollegium och lantbruksstyrelsen var för sig, efter hörande av kända sammanslutningar inom de näringar, som höra till myndigheternas verksamhetsområden, årligen avgiva förslag å minst fem för sakkunskap och oväld kända personer för en var av de näringar eller näringsgrupper, som av Konungen bestämmas. Av de sålunda föreslagna utser ordföranden för varje ärende, som värderingsnämnden skall handlägga, två ledamöter med den sakkunskap, som må för ärendet erfordras, jämte ställföreträdare för dessa.

3. Lokal värderingsnämnd skall bestå av tre för sakkunskap och oväld kända ledamöter, nämligen en ledamot, tillika ordförande, vald av vederbörande landsting eller stadsfullmäktige, en officer eller annan person,

utsedd av arméfördelningschefen (militärbefälhavaren), samt en civil tjänsteman eller annan person, utsedd av Konungens befallningshavande. För en var av de utsedda skola väljas två ställföreträdare. Såväl ledamöter som ställföreträdare utses för en tid av fyra kalenderår. Närmare föreskrifter angående nämnda val meddelas av Konungen.

§ 11.

1. Taxa, som upprättats av lokal värderingsnämnd, skall underställas riksvärderingsnämndens prövning. Ändring i beslut, som eljest meddelats av lokal värderingsnämnd, må sökas hos riksvärderingsnämnden genom oesvär. Närmare föreskrifter angående den ordning, vari underställning och ändringssökande skall äga rum, meddelas av Konungen.

Över taxa, som upprättats av riksvärderingsnämnden, och beslut, som eljest meddelats av denna nämnd, må klagan ej föras.

2. Taxor, som i denna lag avses, skola upprättas minst en gång om året i enlighet med de närmare bestämmelser, som av Konungen meddelas.

Denna lag träder i kraft dagen efter den, då lagen, enligt därå meddelad uppgift, från trycket utkommit i Svensk författningssamling. De ledamöter i riksvärderingsnämnden jämte ställföreträdare, som det tillkommer Konungen att nämna, ävensom ledamöter och ställföreträdare i de lokala värderingsnämnderna skola under innevarande år utses för tiden intill utgången av år 1920. Förslag, som på grund av stadgandet i § 10 uppgöras under innevarande år, skola avse tiden intill utgången av år 1917. Intill dess jämlikt denna lag ledamot i lokal värderingsnämnd innevarande år utsetts, skall den ledamot i kommission, som må hava blivit i motsvarande ordning utsedd på grund av bestämmelserna i den nu gällande lagen, fortfarande tjänstgöra, med de åligganden, som tillkomma ledamot i lokal värderingsnämnd. Taxa, som av sådan kommission upprättats, skall gälla, intill dess ny taxa för motsvarande område blivit jämlikt denna lag uppgjord och vederbörligen kungjord.

*Utdrag av protokollet över lantförsvarsärenden, hållet inför Hans
Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott tisdagen
den 4 april 1916.*

Närvarande:

Hans excellens herr statsministern HAMMARSKJÖLD,
Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena WALLENBERG,
Statsråden HASSELROT,
VON SYDOW,
STENBERG,
LINNÉR,
MÖRCKE,
VENNERSTEN,
WESTMAN,
BROSTRÖM.

Departementschefen, statsrådet Mörcke anförde efter gemensam beredning med chefen för justitiedepartementet och chefen för sjöförsvarsdepartementet:

»Enligt av Eders Kungl. Maj:t denna dag meddelat nådigt beslut skall genom proposition föreläggas den nu samlade riksdagen ett inom justitiedepartementet utarbetat förslag till lag om förfogande över viss egendom vid krig, krigsfara eller andra utomordentliga, av krig för-
anledda förhållanden. Man har med detta lagförslag velat giva staten befogenhet att, i sista hand med lagens hjälp, åstadkomma plan-
mässig reglering bland annat av industrien för tillgodoseende av be-
hovet av krigsmateriel för krigsmakten såsom helhet betraktad. Till
grund för nyssnämnda lagförslag har legat ett av krigsmaterielkommissio-

nen och krigsberedskapskommissionen med underdånig skrivelse den 29 februari 1916 avgivet förslag till lagbestämmelser i ämnet.

Det är, såsom av det föregående framgår, i berörda förslag icke fråga om den mobiliserade krigsmaktens förseende med vad som på de olika förläggnings- eller krigsskådeplatserna må för tillfället erfordras av sådant, som icke kan med tillräcklig skyndsamhet anskaffas annat än direkt från enskildas på orten befintliga förråd. Det torde emellertid vara uppenbart att även för tillgodoseende av dessa krigsmaktens lokala och ofta mera tillfälliga behov industriella anläggningar kunna behöva tagas i anspråk, särskilt sådana tillhörande livsmedelsindustrien, såsom t. ex. bagerier, mejerier, men även andra, såsom skofabriker, mekaniska verkstäder, fartygsslipar m. fl. Då man här icke gärna såsom regel kan tänka sig ett för hela landet gemensamt organ, som skulle tillse att vad som sålunda erfordrades bleve anskaffat, måste detta i de flesta fall överlätas åt de militära befälhavarne. Med andra ord, man torde böra för detta ändamål anlita samma ordning, som är i lag stadgad angående rekvisitioner från kommuner och enskilda för krigsmaktens behov. I sådant syfte anser jag därför, att den gällande lagen i detta ämne den 24 maj 1895, som med nuvarande lydelsen icke medger rekvisition av nyssnämnda slags anläggningar, bör i angivna avseende utvidgas.

Jämväl i ett annat hänseende torde emellertid nämnda lag böra omarbetas. Ovanberörda förslag till lag om förfogande över viss egendom innehåller ett stadgande, enligt vilket ersättning för vad jämlikt lagen tages i anspråk för kronans räkning skall fastställas i enahanda ordning, som i gällande rekvisitionslag är stadgad rörande bestämmande av betalning för fullgjorda rekvisitioner. Redan på denna grund måste rekvisitionslagens stadganden härutinnan kompletteras. De värderingskommissioner, som enligt rekvisitionslagens nuvarande lydelse skola tillsättas för varje landstingsområde och varje stad, som ej i landsting deltagar, kunna med hänsyn till sin sammansättning — de skola utgöras av tre ledamöter, nämligen en utsedd av landstinget eller stadsfullmäktige, en civil tjänsteman utsedd av Konungens befallningshavande, samt en intendenttjänsteman eller officer utsedd av vederbörande militära befälhavare — icke anses lämpliga att utföra alla de värderingar, som enligt den föreslagna förfogandelagen kunna ifrågakomma. Ett ytterligare skäl för en revision av nämnda stadganden ligger just i den utvidgning av rekvisitionsrätten, som jag i det föregående förordat.

Krigsmaterielkommissionen och krigsberedskapskommissionen hava med sin ovan omförmälda underdåniga skrivelse framlagt förslag även till förändrade värderingsbestämmelser. I det lagförslag angående ändringar

i rekvisitionslagen, i vilket dessa bestämmelser upptagits, hava jämväl inrymmts föreskrifter om rätt till rekvisition av industriella anläggningar ävensom vissa andra ändringar i lagen, åsyftande en utvidgning av rekvisitionsrätten, i vilka avseenden förslaget uppgjorts av krigsmaterielkommissionen ensam. Gemensamt hava kommissionerna därjämte avgivit förslag bland annat till administrativ författning med närmare bestämmelser rörande den tilltänkta värderingsorganisationen.

Över förslagen har chefen för generalstaben avgivit infortrat underdånigt utlåtande.»

Departementschefen uppläste härefter dels berörda skrivelse i de delar, som berörde rekvisitionslagen, dels ock det vid skrivelsen fogade förslaget till lag om ändrad lydelse av § 1 mom. 4, § 2 mom. 1 och 2, § 5 mom. 3 och 4, § 6 mom. 1 och 4, § 7, § 8 mom. 1 samt §§ 9—13 i lagen den 24 maj 1895 angående skyldighet för kommuner och enskilda att fullgöra rekvisitioner för krigsmaktens behov, allt av den lydelse bilaga vid detta protokoll utvisar, samt redogjorde för nyssnämnda förslag till administrativ författning ävensom för generalstabschefens underdåniga yttrande, varefter departementschefen vidare anförde:

»De skäl kommissionerna anført till stöd för de av dem föreslagna nya föreskrifterna synas mig i huvudsak vara av beskaffenhet att kunna av mig biträdas. Vad själva lagförslaget beträffar har jag låtit detsamma inom departementet underkastas granskning, därvid det befunnits nödvändigt att vidtaga vissa ändringar däri, som jag tillåter mig att nu i korthet omnämna.

I förslagets § 2 mom. 2 a) finnes bestämmelse intagen om rätt att genom rekvisition taga i anspråk lokaler till bostad för personal, som erfordras för drift av anläggningar av de slag, som förut i samma stycke omförmälas. Det kan emellertid väl tänkas att i sammanhang med sådan rekvisition jämväl utrymme för kreatur kan komma att erfordras, exempelvis om den rekviderade anläggningen är ett slakteri eller dylikt. En komplettering av stadgandet har fördenskull skett i detta hänseende.

Jämlikt nuvarande § 8 mom. 1 skall, då behödda byggnader eller annan mark än skogs- och hagmarker samt öppna obrukade fält tagas i anspråk genom rekvisition, ersättning erläggas för den för innehavaren förlorade avkastning eller nytta ävensom för skada, som bevisligen uppkommit å egendomen. I förslaget hava nu såsom rekvisitionsföremål, beträffande ersättningen likställda med nyssnämnda slag av egendom, i detta lagrum inryckts jämväl »kraftanläggningar, kvarnar samt andra anläggningar eller verkstäder». Därvid har bestämmelsen att ersättningen skall omfatta även skada, som å egendomen uppkommit, fått ur lagrummet

utgå. Då emellertid något skäl härför icke anförts eller synes föreligga, har rättelse härutinnan vidtagits.

I § 9 av sitt förslag hava kommissionerna uttalat, att ersättning för vad som genom rekvisition tagits i anspråk, skall, där ej de förut i lagen angivna grunder för ersättningsens bestämmande skola komma till användning, utgå efter fulla värdet. Avsikten är, att sådana varor och tjänstbarheter som kunna på förhand värderas, skola till fulla värdet upptagas i särskilda taxor, vilka underkastas revidering tid efter annan och efter vilka betalning utgår, varemot sådant, som ej är i taxa upptaget, skall betalas med fulla värdet efter prövning i varje särskilt fall. Denna tanke har jag emellertid ansett böra tydligare uttalas i lagtexten, vilket skett genom en omformulering av förevarande paragraf jämte tillägg av ett nytt moment i den paragraf, som i det omarbetade förslaget utgör § 11.

I § 10 av kommissionernas förslag hava upptagits de bestämmelser rörande den tilltänkta värderingsorganisationen, som kommissionerna ansett böra i lag meddelas. Vid förslagets bearbetning inom departementet har denna paragraf uppdelats på två, §§ 10 och 11. I dessa hava intagits ytterligare vissa föreskrifter i berörda ämne, vilka, till större delen hämtade från kommissionernas ovannämnda förslag till administrativ författning, ansetts vara av lags natur, varjämte vissa ändringar i övrigt vidtagits. En följd av uppdelningen har blivit, att §§ 12—14 i lagen kunnat bibehålla sina nuvarande paragrafnummer, vadan den av kommissionerna föreslagna ändringen i § 1 mom. 4 kunnat utgå.

Lagförslagets övergångsbestämmelser hava likaledes omarbetats.

Övriga stadganden i lagförslaget har jag ansett mig kunna godkänna; dock hava i några punkter ordalagen omredigerats.»

Föredraganden uppläste därefter det sålunda omarbetade förslaget till lag om ändrad lydelse av § 2 mom. 1 och 2, § 5 mom. 3 och 4, § 6 mom. 1 och 4, § 7, § 8 mom. 1 samt §§ 9—11 i lagen den 24 maj 1895 angående skyldigheter för kommuner och enskilda att fullgöra rekvisitioner för krigsmaktens behov, samt hemställde, att ifrågavarande förslag måtte genom proposition föreläggas riksdagen till antagande.

Med bifall till denna, av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan tacktes Hans Maj:t Konungen förordna, att till riksdagen skulle avlätas proposition av den lydelse bilaga vid detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

N. Beite.

Bilaga.

Till KONUNGEN.

Statens krigsmaterielkommission och statens krigsberedskapskommission få härmed för Eders Kungl. Maj:t i underdånighet framlägga vissa förslag till allmänna lagstiftningsåtgärder, vilka synts kommissionerna be-

hövliga för krigsberedskapens och särskilt krigsmaterielanskaffningens tillgodoseende. Med ärendets beredning har förfarits på följande sätt. Sedan krigsmaterielkommissionen i december 1915 genom sin ordförande för herr statsrådet och chefen för lantförsvarsdepartementet anmält, att, enligt vad den av kommissionen åvägabragta utredning gäve vid handen, det vore för fullgörandet av kommissionens uppdrag av behovet påkallat att upprätta förslag till vissa ändringar i sådana lagar och författningar, som kunde beröra anskaffningen av krigsmateriel, har Eders Kungl. Maj:ten den 8 nästlidne januari förordnat hovrättsrådet, konstituerade revisionssekreteraren Nils Edling att såsom lagfaren person vara kommissionen behjälplig vid utarbetande av de förslag, som sålunda åsyftades. Då det sedermera befunnits, att de nyss åsyftade författningsändringarna till stor del nära sammanhänge med vissa, krigsberedskapskommissionens verksamhetsområde tillhörande frågor om lagbestämmelser, avsedda att vid krig eller krigsfara säkerställa den civila befolkningens behov, överlämnades åt en av båda kommissionerna bildad subkommitté att under Edlings medverkan utarbeta preliminära förslag till vissa författningar i ämnet. Dessa förslag hava därefter med vederbörliga ändringar godtagits av de båda kommissionerna eller, i den mån de ansetts beröra blott en av dem enbart av denna.

**Förslagens
uppgifter.**

Det är i huvudsak tre sammanhörande uppgifter, som det nu ifrågasvarande lagstiftningsarbetet åsyftat att tillgodose. Främst har det gällt att skapa de juridiska förutsättningarna för fyllandet av de ytterligt viktiga och mångsidiga militära uppgifter, som ett modernt krig ställer på industrien. För det andra måste motsvarande åtgärder kunna vidtagas för tillgodoseende av den civila befolkningens behov vid krig eller krigsoro, i den mån statens direkta verksamhet härför kan visa sig erforderlig. I båda hänseendena hava de nu utarbetade förslagen begränsat sig till sådana fall, då staten kan finna nödvändigt att själv övertaga den ifrågasvarande produktions- eller transportverksamheten; men uppenbarligen kan en dylik åt staten förlänad makt ävenledes vid behov tjäna såsom lämpligt medel till åvägabringande av godvillig överenskommelse mellan staten och enskilda rörande verksamhet i de senares hand för allmänna behov; och denna senare utväg kan antagligen i flertalet fall komma att visa sig som den lyckligaste. I alla hithörande fall framstår det emellertid vidare såsom en tredje huvuduppgift att tillfredsställande ordna frågan om prissättningen för varor, tjänstbarheter och egendom, som under ifrågasvarande förhållanden tagas i anspråk för kronans räkning; blott om så sker, kunna dels kostnaderna för det allmänna i någon mån begränsas,

dels enskild rätt bevaras; genom förfoganderätten över varorna i förening med en rätt ordnad prissättning kan också erforderlig tillförsel av varorna betryggas. Till de nämnda tre uppgifterna inskränka sig därför de nu ifrågavarande förslagen.

Produktion
för militä-
ära behov

Produktion
för civila
behov.

Värdering.

Om en så vidsträckt förfoganderätt, som nu ifrågasatts, skall kunna medgivas, är emellertid förutsättningen, att en från alla synpunkter fullt betryggande prissättning i avseende på de överlåtna varorna och anläggningarna kommer till stånd. Detta betingas icke blott av hänsyn till den enskildes rätt, ehuru redan detta i och för sig är en tillräckligt viktig synpunkt, utan lika mycket på den grund, att därförutan själva ändamålet med åtgärderna kan komma att äventyras. Den vid ett krigsutbrott inträdande revolutionen i priserna på varor, för vilka antingen behovet plötsligt mångdubblas eller tillförsehn lika hastigt nedgår, försvårar nämligen i hög grad ett riktigt bedömande av vad kronan i ett dylikt fall bör betala. Å ena sidan synes det icke som regel finnas tillräcklig anledning att låta kronan bliva lidande på den vid själva krigsutbrottet inträdande prisstegringen för dylika varor, i den mån de redan i färdigt skick befinna sig inom landet; ty ett höjt pris utgör här icke i regel någon förutsättning för att varorna skola bliva tillgängliga och är ej nödvändigt för täckande av de kostnader varan betingat för innehavaren. För den tillförsel från utlandet, som äger rum under själva kriget, liksom även för den under kriget pågående inhemska produktionen, i den mån den ligger i enskilda händer, blir däremot förhållandet i många fall alldeles motsatt; i dessa fall behövas nämligen ofta den starka eggelse, som det höga priset innebär, för att landet skall kunna få det mesta möjliga av högst nödiga och svåråtkomliga varor. Den förmåga att avväga motsatta synpunkter och den ingående kännedom om näringsförhållandena, som prissättningen följaktligen kräver, ställa tydligen, i förening med åtgärdernas vittgående verkningar, stora fordringar på de organ, åt vilka uppgiften skall anförtros. Ännu mer mödosam och krävande blir värderingen i avseende på de produktiva anläggningar staten, utan att förvärva äganderätten däröver, kan komma att taga i anspråk i den ena eller andra formen.

Tydligen erfordras alltså värderingsinstitutioner, som förena verklig sakkunskap med yttre auktoritet och fullkomlig oväld. Då Konungen är den ena parten i rättsförhållandet, bör avgörandet ligga hos en fristående

organisation, som alltså blir en särskild värderingsnämnd eller rättare ett system av dylika och som icke i avseende på prisbestämningen bindes av i administrativ väg givna direktiv. För att enhetliga synpunkter skola kunna göra sig gällande, måste värderingen i många fall ske från en gemensam centralpunkt och en organisation vara skapad härför. För tillgodoseende av planmässigheten i värderingen och för undvikande av de med dröjsmål vid värderingen förenade olägenheterna är det dessutom av stor vikt, att priserna äro fastställda i förväg beträffande sådana varor, för vilka detta är möjligt och som kunna väntas bli föremål för övertagande. Taxor böra därför vara upprättade även i fredliga tider, avsedda att gälla då författningarna skola komma att tillämpas; därigenom förbyggas sådana spekulationer, som grundas på utsikten att kronan skulle behöva till höga priser köpa varor, vilka på grund av krigskonjunkturen plötsligt blivit eftersökta; och det är icke uteslutet, att en dylik åtgärd skulle kunna verka lugnande även på näringslivet i allmänhet. Men lika nödvändigt som detta är det, av nyss angiven anledning, att dessa taxor oavslåligt ändras efter konjunkturens under krig ständigt växlande krav.

Förhållanden till gällande lagstiftning.

De nu gällande författningar, som reglera hithörande förhållanden, äro i huvudsak *dels* lagen den 24 maj 1895 angående skyldighet för kommuner och enskilda att fullgöra rekvisitioner för krigsmaktens behov (nedan benämnd rekvisitionslagen) jämte förordningen den 8 juli 1898 med närmare bestämmelser för verkställighet av sistnämnda lag (nedan kallad rekvisitionsförordningen) och kungörelsen den 16 juli 1897 angående val för landstingsområde samt för stad, som ej i landsting deltagar, av ledamot i den kommission, som omförmäles i § 11 rekvisitionslagen, *dels* lagen den 3 juni 1915 om förfogande över vissa varor vid krig eller krigsfara eller andra utomordentliga, av krig föranledda förhållanden (nedan kallad förfogandelagen). Det gäller nu att se, i vad mån dessa författningar kräva ändring eller komplettering för tillgodoseende av de antydda behoven; och det torde därvid komma att framgå, att de nya befogenheter för kronan, som förslagen åsyfta, nära ansluta sig till redan befintlig lagstiftning och att de största ändringarna sammanhånga med behovet av en mer betryggande organisation för prissättning och värdering än den i gällande författningar fastställda.

Rekvisitionslagen och tillhörande författningar, utom beträffande värderingen.

Vad först rekvisitionslagen beträffar, gäller den endast tillgodoseende av rent militära behov; men redan nu har, på sätt som närmare behandlas i det följande, dess värderingsorganisation fått sig en uppgift tilldelad även utom rekvisitionslagens område; och denna formella behandling av värderingen har bibehållits i de nu föreliggande förslagen, så-

som i och för sig fullt lämplig. Rekvisitionslagen medger redan för närvarande, att stora grupper varor, tjänstbarheter och egendomar tagas i anspråk för krigsmaktens behov, bland industriella anläggningar exempelvis tryckerier och litografiska anstalter — detta på grund av en förra året beslutad lagändring. Frånsett värderingsbestämmelserna föreslås nu blott en komplettering av föreskrifterna rörande föremålen för de militära myndigheternas rekvisitionsrätt. I detta avseende berör det förslag till ändringar i rekvisitionslagen, som härmed avgives, uteslutande krigsmaterielkommissionens verksamhetsområde, vadan detsamma i denna del framlägges å nämnda kommissions vägnar. Det må i detta sammanhang framhållas, att enligt krigsmaterielkommissionens uppfattning rekvisitionslagen i dess helhet är tämligen löst byggd och helst borde underkastas en genomgripande omarbetning, något som emellertid med hänsyn till den tidsutdräkt, som därav skulle förorsakas, ansetts icke nu böra ifrågakomma. I följd härav hava vissa inkonsekvenser icke kunnat undvikas.

Rekvisitionslagen tjänar, såsom framgår av dess egen lydelse, krigsmaktens mera tillfälliga och lokala behov. I regel omfattar den militära befälhavarens rekvisitionsrätt ortens produkter, å platsen befintliga förnödenheter, tjänstbarheter, som kunna utgöras av ortsbefolkningen, med mera dylikt. Någon principiell ändring häruti synes icke vara nödig och föreslås därför icke. Men det kan ifrågasättas, huruvida ej den militära rekvisitionsrätten med bibehållande av denna sin karaktär borde utvidgas till att avse, jämväl den, industriella anläggningar och verkstäder i allmänhet, såsom, enligt vad nyss sagts, på en punkt skett redan tidigare. Inom förläggningsplatsen för en avdelning av krigsmakten kan finnas en skofabrik, en mekanisk verkstad, en kvarn, ett slakteri, eller annan dylik anläggning, där tillverkning eller reparation av förnödenheter för truppers behov kan äga rum. Är förläggningen mera stadigvarande, kan anläggningen behöva tagas i anspråk under längre tid och kanske därvid i sin helhet ställas till disposition. Man kan tydligen ej bortse från olägenheten av, att sådant med nuvarande bestämmelser knappast alltid kan ske. En utsträckning av rekvisitionsrätten i detta hänseende torde därför lämpligen böra ske och ingår i de nu utarbetade förslagen. — Jämväl i ett par andra avseenden föreslås en utvidgning av nämnda rätt.

Förslaget innefattar därjämte — förutom ytterligare några smärre, delvis redaktionella ändringar i lagtexten — såsom nyss antytts en väsentlig omarbetning av de nuvarande bestämmelserna rörande värdering jämte därav föranledda, huvudsakligen redaktionella jämkningar av övriga bestämmelser såväl i rekvisitionslagen som i rekvisitionsförordningen.

Förfogandelagen.

Fortfarande frånsatt värderingsbestämmelserna — — — — —

Värderingsbestämmelser.

Det återstår nu att redogöra för de föreslagna värderingsbestämmelserna i förhållande till de nu gällande och därvid först för organisationen.

Enligt gällande rekvisitionslag med tillhörande författningar utföres värderingen för varje landstingsområde eller i landsting icke deltagande stad av en tremannakommission, vari landstinget resp. stadsfullmäktige utse en, tillika ordförande, vederbörande militärbefälhavare en (intendent eller officer) och Konungens befallningshavande en (civil tjänsteman). Att dylika lokala nämnder måste finnas för den mängd lokala uppgifter värderingen medför, synes uppenbart; och någon anledning att i väsentlig mån ändra de nuvarande nämndernas sammansättning torde knappast föreligga. Men däremot förefaller det påtagligt, att *hela* värderingsuppgiften icke bör anförtros åt på detta sätt sammansatta lokala nämnder eller ens åt lokala nämnder över huvud. Enhetligheten i värderingen tillgodoses för närvarande endast genom en enda bestämmelse, nämligen rätten att draga de lokala nämndernas beslut under Konungens prövning, en föreskrift, som emellertid icke kan ersätta en gemensam central värdering och som dessutom innebär en ytterligare olägenhet genom den tidsutdräkt, som åtföljer processförbandet. På grund härav måste den nuvarande organisationen anses otillfredsställande även med nuvarande rekvisitionslagstiftning i övrigt. Men i långt högre grad blir detta fallet i händelse av bifall till de nu utarbetade förslagen. Trots att värderingsbestämmelserna fortfarande ansetts böra formellt anslutas till rekvisitionslagen, får värderingen nämligen efter allt att döma sina svåraste uppgifter genom den nya förfogandelagen; och dessa uppgifter kräva en motsvarande organisation. De nu utarbetade förslagen gå därför ut på, att jämte de lokala nämnderna (lands- och stadsvärderingsnämnder) skall finnas en riksvärderingsnämnd på fem ledamöter, sammansatt på det sätt, att Konungen för tre år förordnar tre ledamöter, varibland ordföranden, medan denne för varje fråga utser till ledamöter två med erforderlig sakkunskap för ämnet utrustade personer från en förteckning, som av kommerskollegium och lantbruksstyrelsen uppgjorts för olika näringsgrenar efter hörande av sammanslutningar för de olika näringarna. På detta sätt synes erforderlig insikt och enhetlighet vara tillförsäkrad värderingsorganisationen.

Enligt den nu gällande ordningen skall värderingskommission för ett begränsat antal varor uppgöra en särskild taxa, som skall gälla vid rekvisition enligt rekvisitionslagen, men blott på krigsskådeplats; denna taxa tillämpas ej, då vara tages i anspråk enligt förfogandelagen. Taxorna

uppgöras emellertid först efter inträffad mobilisering, liksom kommissionerna först då träda i verksamhet, och organisationen förfelar redan därigenom i viss mån sitt ändamål; dessutom gälla taxorna en gång för alla utan möjlighet till periodisk reglering, vilket är en påtaglig olägenhet. För andra områden än krigsskådeplats gäller för närvarande — i stället för den särskilda taxan — markegångstaxan, i den mån varor och tjänstbarheter där äro upptagna. Denna dubbla värdering för rekvisitionsändamål måste redan i sig själv anses olämplig. Ty visserligen kan det inträffa, att prisförhållandena äro olika å ena sidan på krigsskådeplats och å den andra i övriga delar av landstingsområdet; men lika väl kan det inträffa, att olikheterna i prisförhållanden alldeles icke följa en dylik gräns. En lämplig prissättning erhålles först om taxorna över huvud uppgöras särskilt för varje ekonomiskt homogent område, alldeles oberoende av om detta är krigsskådeplats eller icke. Vad åter angår markegångstaxornas lämplighet i och för sig för det nu ifrågavarande ändamålet, gäller delvis detsamma, som nyss sagts om de särskilda taxorna, i det att endast en gång om året uppgjorda taxor aldrig kunna bliva tillfredsställande i krigstid; men i avseende på markegångstaxorna tillkommer ytterligare, att de, såsom uppgjorda för andra ändamål, icke upptaga på långt när alla de varor, som erfordras för rekvisitionsvärderingen. Man synes alltså ej komma ifrån nödvändigheten att dels uppgöra särskilda taxor för alla sådana varor, vilkas pris lämpligen kunna regleras på detta sätt, att gälla vid varje övertagande av varor eller tjänstbarheter enligt såväl rekvisitionslagen som förfogandelagen, dels uppgöra dessa taxor redan i fredstid, dels slutligen periodiskt revidera dem. Frågan om fortlöpande prissättning har en stor räckvidd, även utanför området för de nu ifrågavarande uppgifterna, särskilt för vissa sociala ändamål, såsom fastställande av levnadskostnaderna på olika orter. För den händelse en mer fulländad organisation för sistnämnda ändamål i framtiden kommer till stånd, torde böra tagas under överbäggande, i vad mån även den nu ifrågasatta uppgiften, såvitt fråga är om lokal prissättning i fredstid, kan anförtros åt en dylik; men under nuvarande förhållanden ligger det påtagligen närmast till hands att överlämna arbetet åt de lokala nämnder, som i varje fall årligen skola utses. Man torde kunna utgå från, att socialstyrelsens lokala ombud och deputerade för markegångssättningen, när det lämpligen kan ske, insättas i de föreslagna lokala värderingsnämnderna, varigenom prissättningen för olika ändamål i verkligheten kan försiggå mer eller mindre enhetligt; särskilt bör arbetet med markegångssättningen i fredstid kunna komma de nu ifrågavarande taxorna till godo, om de senare revideras vid en tidpunkt på året, då markegångssättningen pågår eller nyligen avslutats.

Där föremål för rekvisition icke upptages i någon av nu föreskrivna taxor, utgår ersättning efter gångbart pris enligt värderingskommissionernas bestämmande; och häri medför förslaget ingen ändring.

Vad slutligen beträffar uppgiftens fördelning mellan riksvärderingsnämnden och de lokala värderingsnämnderna, har den förra tänkts såsom i viss mån överordnad myndighet, som det i första hand skall åligga att sörja för arbetets rätta planläggning och bedrivande. Närmare angivet blir förhållandet mellan de två slagen av nämnder och deras arbetssätt enligt förslaget följande. Båda slagen av nämnder tillkommer det dels att uppgöra taxor för sådant, som kan på förhand värderas, dels ock att verkställa värdering för varje särskilt fall, då för kronans räkning tages i anspråk sådant, som icke är i taxa upptaget. Över den centrala nämndens beslut, vare sig angående upprättande av taxa eller i fråga om tillfällig värdering, får klagan icke föras, medan däremot taxor, uppgjorda av de lokala nämnderna, ex officio underställas den centrala nämndens prövning samt övriga av de lokala nämnderna fattade beslut kunna genom besvär dit överklagas. Beträffande den inbördes fördelningen mellan den centrala nämnden och de lokala nämnderna av befogenheten att företaga värdering har det befunnits lämpligt att låta den centrala nämnden själv avgöra, vilka varor och tjänstbarheter som böra upptagas i de lokala nämndernas taxor och vilka den centrala nämnden själv bör värdesätta. Härmed åsyftas att giva den centrala nämnden, som måste förutsättas kunna överblicka en prissättnings verkan för landet i dess helhet, möjlighet att, i den mån det finnes av behovet påkallat, ingripa med reglering av priserna för de ändamål, som antytts i det föregående. Vad däremot beträffar sådant, som icke upptages i taxa, har man försökt att i författningen draga gränserna mellan vad som bör anförtrös åt de lokala nämnderna och vad som bör förbehållas den centrala nämnden att värdera. Därvid har man följt den principen, att föremål av större värde hänföras till den senares befogenhet. Såväl den centrala nämnden som de lokala nämnderna skola sammanträda för uppgörande av taxor redan i fredstid en gång om året, medan däremot vid krig eller andra utomordentliga förhållanden nämnderna, där Konungen så förordnar, skola sammanträda för varje gång ordföranden för sådant ändamål sammankallar dem.

Ur rekvisitionsförordningen hava såsom en följd av det sagda uteslutits sådana bestämmelser, som handla om de nuvarande värderingskommissionernas verksamhet, ävensom de övriga föreskrifter, vilka ansetts lämpligen kunna generaliseras till att avse såväl rekvisition enligt rekvisitionslagen som övertagande enligt förfogandelagen, nämligen §§ 5—7, 21 och 24. Dessa paragrafer hava i något omarbetat skick tillika med de bestämmelser

ur ovannämnda 1897 års kungörelse, som kunnat bibehållas, sammanförts med de nya föreskrifterna angående värderingsnämndernas sammansättning, befogenhet och verksamhet, vilka ansetts icke böra vara av lags natur, i en särskild administrativ författning, som föreslå erhålla benämningen »Krigsvärderingsförordning». På grund av dessa uteslutningar ur rekvisitionsförordningen hava vissa kvarstående paragrafer i förslaget till ny rekvisitionsförordning erhållit ändrade nummer, varjämte, såsom redan nämnts, några smärre ändringar i sak föreslagits i avseende på denna förordning.

I avseende på vissa punkter i ovanstående framställning har under- *Avvikande mening.*
tecknad Carleson uttalat följande avvikande mening:

»Med den utvidgade rätt för kronan att taga i anspråk eller eljest disponera enskild egendom, som de av kommissionerna framlagda förslagen till ändringar i rekvisitionslagen och till förfogandelag innebära, följer utan tvivel behovet av andra bestämmelser rörande värderingsförfarandet än dem, som nu återfinnas i rekvisitionslagen och rekvisitionsförordningen. Också biträder jag den ordning för värderingsförfarandet, som erhållit sitt uttryck i kommissionernas förslag till ändrad lydelse av § 10 i rekvisitionslagen. Ej heller har jag något att erinra däremot, att det förslag till värderingsförordning, som av kommissionerna utarbetats i anslutning till den föreslagna nya lydelsen av § 10 i rekvisitionslagen, kommer att under tider, då rekvisitionslagen eller förfogandelagen eller bägge-dera träda i funktion, erhålla sin fulla tillämpning.

Att däremot under kommande tider, då, såsom man väl får hoppas, de fredliga förhållandena i Europa återigen bliva normala, alltjämt hålla den stora värderingsapparaten med årliga sammanträden och taxeringsförrättningar i orterna i gång synes mig mindre lämpligt. Visserligen bör landet i mån som omständigheterna det medgiva hållas krigsberett. Men de åtgärder, som i sådant syfte göras, det må nu vara för värdering av krigsförnödenheter eller för annat ändamål, böra, oavsett den ekonomiska räckvidden, begränsas till det nödvändigaste. Utan en sådan begränsning torde åtgärderna tendera att sjunka i livskraft. I mån som den närvarande stundens allvar under fredligare förhållanden förflyktigas, har man nämligen anledning antaga, att ett arbete, som drager tid, besvär och kostnader utan något direkt påtagligt ändamål, i längden också kommer att synas även dem, som närmast hava att med åtgärderna taga befattning, mer eller mindre ändamålslost. Ett sådant betraktelsesätt, som bland annat leder till slentrianmässighet i arbetets utförande, kan ur allmän krigsberedskapssynpunkt draga med sig beklagliga följder. Man får

nämligen icke förbise, att väl antagligen den utredning, kommissionerna var för sig hava att utföra, kommer att ådagalägga behovet av en mångsidig lagstiftning och mångfaldiga organisationer, som vid krigsfara eller krig böra träda i kraft och verksamhet. Skulle nu dessa organisationer även under fredliga tider sättas i arbete utan att detta ur krigsberedskaps-synpunkt är påtagligen nödvändigt, kan man befara, att det betraktelsesätt, varom jag nyss talade, komme att göra sig mera allmänt gällande och möjligen gå ut över själva organisationerna eller över arbeten, som vore av större betydelse för krigsberedskapen. Kommissionerna lära väl ock ur denna synpunkt åtminstone beträffande en och annan organisation, som kan erfordras vid krigsfara eller krig, icke kräva annat än att erforderlig personal alltid finnes utsedd. För min del anser jag, att även organisationen av ifrågavarande värderingsnämnder i stort sett kan därtill begränsas.

Det nödvändiga i detta fall är möjligheten för staten att vid krig eller krigsfara för militärt och civilt behov disponera över erforderlig enskild egendom. Detta behov tillgodoses genom lagförslagen. Värderingen av nämnda egendom och det administrativa förfarandet vid värderingen kommer i andra rummet. Statens krav att under de förhållanden, varom här är fråga, icke lösenbeloppen för exproprierad vara m. m. skola bliva oskäligt stora, synes mig under fredliga tider kunna tillgodoses genom ett enklare förfarande än det, som angives i kommissionernas förslag till värderingsförordning. Även om man därvid får eftersätta något av kravet på fullständighet i fråga om fredstaxeringar av varor och tjänstbarheter, anser jag denna brist, som ju icke förringar kronans expropriationsrätt, fullt uppvägas av de fördelar, man, på sätt jag nyss antydde, vinner genom befrielse från ett eljest ganska betydande arbete landet runt. Mot de lokala värderingsnämndernas årliga arbete må för övrigt alldeles särskilt framhållas, att detsamma, såsom i fråga om tid och ämnen nära sammanfallande med markegångsdeputerades, säkerligen komme att under fredliga tider bliva föremål för en ständig jämförelse med de ett påtagligt praktiskt ändamål fyllande markegångstaxeringarna, vilken jämförelse icke i längden kan verka till fördel för den krigsberedskap, man genom värderingsnämnderna velat åstadkomma.

Vad angår de lokala värderingsnämnderna, bör det därför under dylika tider vara tillfyllest att hava personalfrågan ordnad. Ledamöterna i nämnderna och kronoombuden böra alltså ständigt vara utsedda. Nämnderna kunna då vid behov omedelbarligen träda i funktion. Inskränker man sig härill och begränsar riksvärderingsnämndens verksamhet på sätt nedan antydes, befriar man, utan att krigsberedskapen synes bliva nämnvärt lidande, det stora antalet till de lokala nämnderna hörande personer

från årliga sammanträden och taxeringsförrättningar, Konungens befallningshavande från arbetet med övervakandet av nämnda åtgärder och åtskillig skriftväxling samt riksvärderingsnämnden från allt det tyngande arbete, som skulle följa med dirigerandet och granskningen av samtliga lokala värderingsnämnders taxeringar.

Vad riksvärderingsnämnden beträffar, torde densamma under fredstid böra vara ej blott i fråga om personal organiserad utan även i vissa avseende verksam. I sin verksamhet bör den dock tillgodogöra sig markegångsdeputerades arbeten och alltså i fråga om pris å varor och tjänstbarheter, som finnas upptagna i markegångstaxorna, nöja sig med dessa pris såsom fredspris. Detta borde kunna ske därigenom, att riksvärderingsnämnden fastställde dessa pris till efterrättelse och i egen taxa upptog allenast varor och tjänstbarheter, som icke allmänneligen återfunnes i markegångstaxorna. Vid det tillfälle, då rekvisitionslagen eller förfogandelagen trädde i funktion, d. v. s. då mobilisering och riksdagskallelse ägt rum eller i fråga om förfogandelagen riksdagskallelse utgått, skulle alltså till en början för varor och tjänstbarheter, som för kronans räkning toges i anspråk, gälla de pris, som i vederbörande ort återfunnes i där gällande markegångstaxa eller som eljest upptagits i riksvärderingsnämndens vid samma tillfälle offentliggjorda taxa. I mån som de lokala värderingsnämndernas arbete därefter kommit i gång, skulle det i förslaget till värderingsförordning angivna förfaringsättet vid prissättningen vinna tillämpning.

Med vad jag sålunda anfört har jag såsom min mening velat framhålla önskvärdheten därav, att en riksvärderingsförordning finge under fredliga tider, d. v. s. under tider, då varken rekvisitionslagen eller förfogandelagen trätt i funktion, den begränsning, särskilt i fråga om de lokala värderingsnämnderna, jag ovan angivit.»

Specialmotiv.

Då det med den nuvarande lydelsen av rekvisitionslagen lär vara tvivelaktigt huruvida rekvisitionsrätten omfattar sådana dragare, som ej äro hästar, har föreslagits att använda uttrycket »kreatur» såväl i § 2 mom. 1 a), b) och d) som i §§ 5 och 6. — Enligt § 2 mom. 1 a) kan genom revision tagas i anspråk plats under tak för materiel och andra effekter. Då emellertid även upplagsplats i det fria kan behöva begagnas, har ett tillägg gjorts för möjliggörande härav. — Emedan under begreppet »krigsfartyg», för vars utrustning erforderliga materialier kunna jämlikt § 2 mom. 1 i) anskaffas, knappast torde ingå sådana fartyg, som först

**Rekvisi-
tionslagen.**
§ 2.

genom denna utrustning bliva användbara för krigsändamål, har det ansetts lämpligt att här i stället begagna ordet »fartyg».

I § 2 mom. 2 har inrymts den väsentligaste utvidgningen av den militära rekvisitionsrätten. De nya föremål för rekvisition, som här avses, äro av sådan beskaffenhet, att kommuns ansvarighet för rekvisitionens utgörande icke gärna kan ifrågasättas. De måste därför få sin plats i förevarande moment. Utvidgningen omfattar först och främst industriella anläggningar och verkstäder, i den mån de icke redan utgöra föremål för rekvisitionsrätt, ävensom kvarnar, bagerier, slakterier, i den mån dessa ej kunna anses ingå bland de förra. Uttrycken »kraftanläggningar» samt »telegraf- och telefonanläggningar» hava vidare ansetts mera omfattande än de nu begagnade uttryckssätten »elektriska kraftstationer», »telegraf- och telefoninrättningar». — För tydlighetens skull hava i lagtexten — utöver de där redan uppräknade transportanordningar — angivits ytterligare några sådana, som ansetts vara av större betydelse. Med uttrycket »andra dylika transportanordningar eller fortskaffningsmedel» har man avsett angiva, att det här är fråga om blott sådana transportanordningar eller fortskaffningsmedel, som äro av större omfattning, och som således icke falla under mom. 1. — De i förevarande moment upptagna, hittills omnämnda föremål för rekvisition, hava sammanförts i en särskild avdelning, a), medan under avdelning b) inrymts tillbehör till sådan egendom, som i a) sägs.

Ifråga om de i a) omnämnda föremål för rekvisition må framhållas, hurusom författningen är avsedd att tolkas så, att dessa föremål kunna tagas i anspråk antingen därigenom att egendomen i dess helhet eller till viss del eller sträckning tages i anspråk för kronans räkning eller ock på sådant sätt att genom densamma för kronans räkning utföras olika tjänstbarheter.

§§ 5 och 6. Bestämmandet av den ersättning för inkvartering under längre tid, som enligt § 5 mom. 3 må kunna utgå, har ansetts icke vidare behöva överlåtas åt Konungen, som ju enligt förslaget i övrigt ställts utom värderingsärendena. I förslaget till krigsvärderingsförordning har avgörandet av krav på sådan ersättning i stället uppdragits åt riksvärderingsnämnden.

Ändringarna i § 5 mom. 4 och § 6 mom. 1 äro betingade av markegångstaxornas ersättande med taxor, uppgjorda av värderingsnämnder.

§§ 7 och 8. Då ersättningen för begagnandet av industriella anläggningar och verkstäder, kraftanläggningar och flertalet övriga i § 2 mom. 2 a) omnämnda föremål för rekvisition bör beräknas med hänsyn till den för

innehavaren förlorade avkastning eller nytta, har en härav betingad omredigering av lagtexten ägt rum.

I § 7 har insatts ett nytt moment, däri upptagits stadgandet i nuvarande § 10 mom. 2 med ett mindre tillägg, som ansetts av behovet påkallat.

Här har såsom allmän regel uttalats, att ersättning för vad genom rekvisition tages i anspråk skall utgå efter fulla värdet. Motsvarande bestämmelse finnes i nuvarande § 10 mom. 2. De föremål för rekvisition, som i förslaget § 9 avses, äro huvudsakligen sådana, för vilka ersättning utgår efter taxa. Med uttrycket »fulla värdet» avses, liksom hittills, ett värde, vid vars bestämmande hänsyn tagits till gångbart pris, utan att dock oskäligen prisstegring tillmätts inflytande.

§ 9.

Stockholm den 29 februari 1916.

L. W:SON MUNTHE.

CONRAD CARLESON.

HENRY LINDBERG. AXEL WAHLBERG. JOHN FREDHOLM. ELI F. HECKSCHER.

J. S. EDSTRÖM. A. LYSTRÖM. OTTO JÄRTE. GUSTAF SEDERHOLM.

ERL. NORDLUND.

MARC. WALLENBERG.

Ernst Bredberg.

Förslag

till

Lag om ändrad lydelse av § 1 mom. 4, § 2 mom. 1 och 2, § 5 mom. 3 och 4, § 6 mom. 1 och 4, § 7, § 8 mom. 1 samt §§ 9—13 i lagen den 24 maj 1895 angående skyldighet för kommuner och enskilda att fullgöra rekvisitioner för krigsmaktens behov.

Med upphävande av § 14 i lagen den 24 maj 1895 angående skyldighet för kommuner och enskilda att fullgöra rekvisitioner för krigsmaktens behov förordnas härigenom, att nämnda lag hädanefter skall kallas *rekvisitionslagen* och att § 1 mom. 4, § 2 mom. 1 och 2, § 5 mom. 3 och 4, § 6 mom. 1 och 4, § 7, § 8 mom. 1 samt §§ 9—13 i samma lag skola hava följande lydelse:

§ 1.

4. Rätt att göra rekvisition tillkommer de militära myndigheter, åt vilka Konungen jämlikt § 12 sådan rätt meddelar. Rekvisitionen skall alltid ske genom skriftlig, av rekvisenten undertecknad handling. För vad enligt rekvisition blivit lämnat eller fullgjort skall kvitto givas.

§ 2.

1. Genom rekvisition må anskaffas eller tagas i anspråk:

a) kvarter för trupper med befäl och vederlikar samt för andra, som äro vid krigsmakten anställda eller för dess räkning använda; stallrum för *kreatur* ävensom *upplagsplats* och plats under tak i befintliga byggnader för materiel och andra effekter;

b) mat i kvarteren för den i a) omförmälda personal samt foder åt *kreatur*;

c) fartyg, båtar och andra farkoster, med eller utan bemanning och materiel;

d) anspann med eller utan fordon, *kreatur*, fordon, sadel och seltyg, automobiler (motorcyklar), lokomobiler, velocipeder, skidor, sparkstöttingar och snöskor, allt med erforderligt tillbehör, så ock personal för nämnda transportmedels skötsel samt materiel och personal för reparation av desamma;

e) vägvisare, budbärare, arbetsmanskaper, materialier, verktyg och redskap för tillfälliga för krigsändamål erforderliga väg-, bro-, förbindelse-, befästmåns- och andra arbeten jämte till sådana arbeten nödig mark samt byggnader och verkstäder;

f) proviant och foder jämväl under andra förhållanden än de i b) avsedda, ävensom slaktdjur;

g) bränsle och lägerhalm för trupper i kvarter, läger eller bivack;

h) förnödenheter för drift av kraft- och andra maskiner och värmeapparater av alla slag, såsom vatten, elektrisk ström, bränsle, smörjämnen m. m.;

i) erforderliga materialier för utrustning av *fartyg*;

k) vård hos befolkningen för sjuka och sårade människor och *kreatur*;

l) annat, som kan behöva undantagsvis genom rekvisition anskaffas, såsom beväpnings- och utrustningspersedlar, läkemedel och sjukvårdsmateriel, ammunition, krut, dynamit och andra sprängämnen, ävensom till biträde erforderlig personal.

2. Genom rekvisition må ock tagas i anspråk:

a) järnvägar, *ballonger*, *flygmaskiner*, *luftskepp*, kanaler, slussverk, lastbryggor, kajer, *lyftkranar* och andra *dylika* transportanordningar eller fortskaffningsmedel, telegraf- och telefonanläggningar, kraftanläggningar, kvarnar, bagerier, slakterier, tryckerier, litografiska anstalter och andra industriella anläggningar eller verkstäder, allt med eller utan tillhörande maskinell utrustning, ledningar, bränslefforråd, andra materialier, *verktyg*, redskap, övriga inventarier, materiel och personal; ävensom lokaler att användas till bostad åt personal, upplag, verkstad eller industriellt bruk jämte befintlig inredning;

med skyldighet för innehavaren av rekvirerad anläggning att vidtaga den förändring eller förflyttning i avseende å anläggningens inredning eller utrustning, som påkallas;

b) rullande och annan material för järnvägar och fältbanor samt maskiner av alla slag med eller utan erforderlig personal, ävensom telegraf-, telefon-, kraftlednings-, ballong-, flygmaskins-, luftskepps- och belysningsmateriel.

§ 5.

3. Kvarter för människor, stallrum för *kreatur* samt, i mån av behov, plats under tak för materiel och andra effekter lämnas utan betalning.

Pågår inkvartering under så lång tid, att särskilda kostnader och avsevärda olägenheter därigenom åsamkas vederbörande kvartervärd, må dock ersättning utgå med belopp, som för varje särskilt fall bestämmes.

4. *Mat, som lämnas i kvarteren, skall vara efter ortens sed.*

§ 6.

1. *Då i annan ordning, än för kronoskjuts finnes föreskrivet, anspänn med eller utan fordon på rekvisition lämnas, utgår ersättningen efter kördag, beräknad till högst 10 timmar. Begagnas anspänn endast fem timmar eller mindre, utgår ersättningen för halv kördag.*

4. För den skada eller betydligare försämring, som å djur eller fordon bevisligen uppkommit under begagnandet utan ägarens eller formannens förvållande, är ägaren berättigad till full ersättning. Tages anspänn med eller utan fordon i anspråk för längre tid än fyrtioåtta timmar eller för oviss tid, skola *dragare*, åkdon och seltyg värderas vid inställelsen. Har sådan värdering icke då kunnat ske, bör den så snart som möjligt därefter värkställas.

§ 7.

1. Ägare till enskild järnväg, som genom rekvisition tages i anspråk, vare pliktig att å järnvägens vagnar anordna nödig inredning för fortskaffning av trupper och krigsförnödenheter.

2. Militärtransporter betalas efter fastställd taxa eller de särskilda bestämmelser, som kunna för järnvägen vara gällande. Ersättning för järnväg, som eljest i sin helhet eller till viss del för krigsändamål tages i anspråk, likasom för järnvägsmateriel lämnas i förhållande till den tid, varunder järnvägen eller materielen varit ägaren avhänd, samt den skada eller betydligare försämring densamma lidit.

3. Enligt de i mom. 2 angivna grunder utgår jämväl ersättning för användandet av övriga i § 2 mom. 2 upptagna föremål för rekvisitionsrätten, i den mån ej annorlunda i § 8 mom. 1 sägs.

4. För *forsling* av rekvirerade varor till avlämningsplats utgår ersättning efter de grunder, som i § 6 nämnas, så ock för återforsling av egendom, som efter begagnandet återställs.

§ 8.

1. Då tomma eller obegagnade hus och byggnader, skogs- och hagmarker samt öppna obrukade fält enligt denna lag användas för militära ändamål, lämnas ingen annan ersättning än för därå bevisligen uppkommen skada. För begagnandet av andra byggnader och annan mark ävensom av kraftanläggningar, kvarnar samt andra anläggningar eller verkstäder lämnas, där ej begagnandet skett för ändamål, varom i § 5 mom. 3 sägs, ersättning för den för innehavaren förlorade avkastning eller nytta.

§ 9.

I den mån ej annorlunda ovan säges skall ersättning för varor, tjänstbarheter och annat, som genom rekvisition enligt denna lag tages i anspråk, bestämmas till fulla värdet.

§ 10.

1. För bestämmande av ersättning för vad genom rekvisition enligt denna lag tages i anspråk skola i den ordning nedan stadgas tillsättas dels lokala värderingsnämnder, nämligen en för varje landstingsområde (landsvärderingsnämnd) och en för varje stad, som ej i landsting deltager (stadsvärderingsnämnd), dels ock en för hela riket (riksvärderingsnämnd).

2. De lokala värderingsnämndernas beslut skola vara underkastade riksvärderingsnämndens prövning.

Över riksvärderingsnämndens beslut må talan ej föras.

3. Riksvärderingsnämnden skall bestå av ordförande och fyra andra ledamöter. Ordföranden och två andra ledamöter jämte ställföreträdare till nödigt antal utses av Konungen.

För utseende av övriga ledamöter skola kommerskollegium och lantbruksstyrelsen var för sig, efter hörande av kända sammanslutningar inom de näringar, som höra till myndigheternas verksamhetsområden, angiva förslag å minst fem för sakkunskap och oväld kända personer för en var av de näringar eller näringsgrupper, som av Konungen bestämmas. Av de sålunda föreslagna utser ordföranden för varje ärende, som värderingsnämnden skall handlägga, två ledamöter jämte ställföreträdare med tillgodo-seende av den sakkunskap, som må för ärendet erfordras.

4. Lokal värderingsnämnd skall bestå av tre för sakkunskap och oväld kända ledamöter, nämligen en ledamot, tillika ordförande, vald av vederbörande landsting eller stadsfullmäktige, en officer eller annan person,

utsedd av arméfördelningschefen (militärbefälhavaren), samt en civil tjänsteman eller annan person, utsedd av Konungens befallningshavande. För en var av de utsedda skola väljas jämväl två suppleanter.

§ 11. (= nuv. § 12.)

§ 12. (= nuv. § 13.)

§ 13. (= nuv. § 14.)

Denna lag träder i kraft omedelbart efter utfärdandet; och äge Konungen meddela de övergångsbestämmelser, som för ikraftträdandet erfordras.
